

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Gnoti Seautón, Sive Arnoldi Geulincs Ethica

Geulincx, Arnold

Lugd. Batav., MDCLXXV

De Justitia, §. 3.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48728](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48728)

num: debemus quidem aliquando facere, quod jubent; nunquam, quia jubent homines. Aristoteles hic notatus, qui vacillat, & non satis inter Obedientiam rationis ac hominum, distinguere se posse conquiritur: ideoque res Ethicas tantum obiter tractandas suscipit, ut quæ non plus mereantur: tanquam vagæ & hominum placitis vel similes, vel etiam eadem. Hæc Num. 3.

Fructus Obedientiæ est libertas, seu nihil facere invitum: quam solus, quam semper & ubique is habet, qui soli obedit Rationi: non est enim cogitabilis casus ullus, quo adigatur ad invitum: cum ratio in utrâque fortuna, in omni statu & conditione vitæ perinde & æque suas partes habeat: qui proinde solam illam spectat, eâ solâ stat & cadit, nunquam cogi potest ad invitum, ad id, quod contra animi sui sententiam esset. Hæc Num. 4.

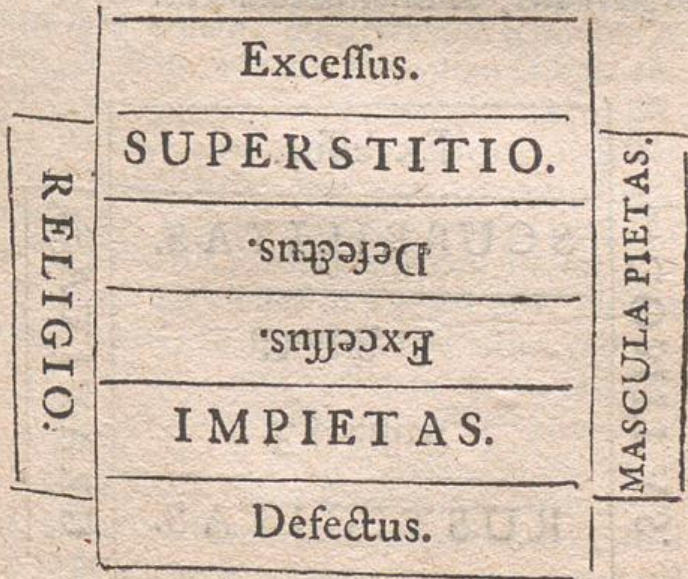
S. 3. *Justitia.*

Tertia filia Virtutis *Justitia*: est præcisio ejus quod nimis & ejus quod minus est ab actionibus illis, quas Obedientia præstat. Oritur etiam proximè ex Virtute,

via autem vice versâ, modestiæ excessus,
& generositatis defectus est: Et quod in
hisce

Religio & (quia nomen non occurrit aliud) *Mascula Pietas*, id est, virtus illa, quæ à minutiis & quisquiliis scrupulorum & scrupulosarum sibi tempestive cavet. Utrisque in lateribus per modum quadrati ponantur *Impietas* & *Superstitio*: Videbis mox impietatem defectum esse religionis, & excessum masculæ pietatis: contraque superstitionem excessum esse religionis, & defectum masculæ pietatis. Obinebit sæpe hoc schema etiam locum cum nomi-

na

hisce paucis notavimus, locum habet in aliis quamplurimis, si non in omnibus. Quamvis autem hæc ad Logicam aliquam considerationem spectare videantur,

na idonea non suppetunt, quod equidem remorari nos non debet, quia res non pendent à nominibus & inventis, rebus nomina si non sint, fingantur: semper id inter probos licitum fuit.

--- Licuit, semperque licebit

Signatum presente notâ producere nomen.

Ex his etiam habebis schema, Comitatus & Gravitatis ex adverso ponantur, ad latera etiam ex adverso scurrilitas & rusticitas: Scurrilitas est excessus comitatus & defectus gravitatis: rusticitas est defectus comitatus, & defectus comitatus.

	Excessus.	
	SCURRILITAS.	
	Defectus.	
	Excessus.	
COMITATUS.	RUSTICITAS.	GRAVITAS.
	Defectus.	

tur, 1° est tamen ipsi Prudentiæ insignis quidam eorum usus : ut suo loco videbimus.

3. *f* Adminiculum Justitiæ hoc erit : si ferio

10 *Est tamen ipsi prudentia insignis quidam eorum usus*] Nimirum circa coërcendum Diabolum (de quo infra : tractatu quarto , ubi de hostibus virtutis agetur) cujus hic est stimulus : *Perge quia incepisti* ; contra quem virtus clypeum hunc objicit : *Ne quid nimis* : facile est enim instigante Diabolo à medio virtutis ad excessum ire : Et qui liberalem se præbere constituit , facile in prodigum degenerat : qui frugalem , in avarum : qui generosum , in superbum ; qui modestum , in ignarum : qui religiosum , in superstitiosum : qui masculine pium , in impium : qui comem in leviculum : qui gravem in morosum & rusticum , & sic de cæteris : Periculum semper est ab excessu , nunquam verò tantum periculum est à defectu : nam qui liberalem se præbere constituit , non tam facile in avarum degenerat : nec qui frugalem , in prodigum , nec qui generosum in ignarum , &c. quia ab hac parte Diaboli suggestio non militat.

f Atque adeo nihil quicquam novi circa motum corporis mei , & circa modum istius motus ; aut si quid noverim , non à priori ut ajunt , sed à posteriori id novi , & dirigens motum illum scientia posterior est ipso motu , & tantum quod fiat motus conscientia & perceptio : hæc si velim mea cognitione uti velut gubernaculo motus in corpore meo , tantum abest , ut in eo me juvet , ut præter impedimenta nil conferat : nam si me curiositas habet scire , quot in corpore motus fiant , ubi tantum unicam pronuntiare vovulam animus est : atque adeo Anatomes ope mihi represento omnes illos nervos , tendines , musculos ,
qui

serio apud animum nostrum perpendamus, res non esse, quod esse passim dicuntur, ¹¹ si tantillum desit aut superet. Vulgus jactat & prodigit nomina, extenditque facile ad ea, quibus non quadrant: Quod fere

qui tam in lingua, labiis, genis, quam in abdomine, pectore, faucibus Spiritus animales debent transmittere, & intumescendo atque detumescendo, aerem intra pectus admittere, eumque exinde expellere, aut alio modo moveri: atque cuncta hæc ut unam solummodo voculam lingua balbutiat, annus erit, antequam omnia mea instrumenta, huic exiguo operi necessaria, perspexero: quando igitur demum operi ipsi me accingam, cujus equidem minus me peritum esse scio?

11 *Si tantillum desit aut superet.*] Metaphysici vulgo res assignant proprietates entis, *unum, verum, perfectum*, sed quarta adroganda est, nempe *purum*: quemadmodum enim res quæque unum hoc est quod est (V. G. fluctus unus fluctus est, etiamsi multa gutta) quemadmodum etiam quæque res verum hoc est, quod est (ut fluctus verus fluctus est) item perfectum hoc quod est (nam imperfectus fluctus, & imperfecta mensa & imperfecta domus, non hæc ipsa sunt, sed horum partes) sic etiam quæque res est purum hoc quod est: nam impura res non est res illa, sed res illa & aliquid aliud, quod ei admixtum est: ut aurum impurum non est aurum, sed aurum cum scoriâ: impurum vinum non est vinum, sed vinum & fæces, aut aliquid aliud ei admixtum, & sic de reliquis: Ex quibus clare sequitur Justitiam penes utramque suam partem (Puritatem inquam & perfectionem, de quibus Num. 2.) reperiri in re quaque, & per consequens reperitur necessario in virtutis officio; ita ut si non perfectum, vel non purum virtutis officium fuerit minime, in officii loco reponendum sit.

hoc ipso Vitium in defectu dixeris (ut minus liberalis, seu avarus est vitium in defectu ad liberalitatem: ⁶ Unde & libido non opponitur castimoniam per excessum, ut male censet vulgus Ethicorum, sed per defectum: qui enim libidini deditus est, is non nimis, sed minus castus est; ⁷ contra vero stupor ille, quem castimoniam per defectum opponi putant, is ei in excessu oppo-

⁶ Unde & libido non opponitur castimoniam per excessum.] Paret id satis ex nomine, quod libido habet apud Belgas.

^p Quod vox ipsa belgarum clare indicat: nam syllaba *on* dicentes *on-huy-shept* / nota est non excessus sed defectus, quemadmodum indoctus (*on-geleert*) non est nimis, sed minus doctus.

⁷ Contra vero stupor ille.] Videtur communis Ethicorum schola existimasse, ea vitia ad excessum pertinere; in quibus plus activitatis esse videbatur; ea vero ad defectum, in quibus plus socordiam, ignaviam & velut quietis esse ducebat: sic superbiam, luxuriam, prodigalitatem, temeritatem, quia in his omnibus activitas quaedam sonat, vitia in excessu vocavere; contra vero stuporem, avaritiam, ignaviam, quod nulla in his, vel parva videretur vigere activitas, ad defectum revocarunt, sed imprimis illa ipsa apparentia falsa est: certum enim est avaros saepe plus agere, quam prodigos, meticulosos plus, quam temerarios: hos equidem ut vitam, illos ut fortunas servant. Secundo, in eo etiam errant, quod in quiete minus activitatis esse putent, quam in motu (quod in philosophiam naturali falsum esse demonstratur) quod tamen illi persuasisse sibi videntur, vitia

opponitur : qui enim 9 generationi non vacat , cum Ratio id jufferit , is non minus , sed nimis castus est ; Sed bene notandum 8 particulas illas *Minus* , *Nimis* , alienantes esse , ut Logici loquuntur : nam & qui minus , & qui nimis , quam par est ,
castus

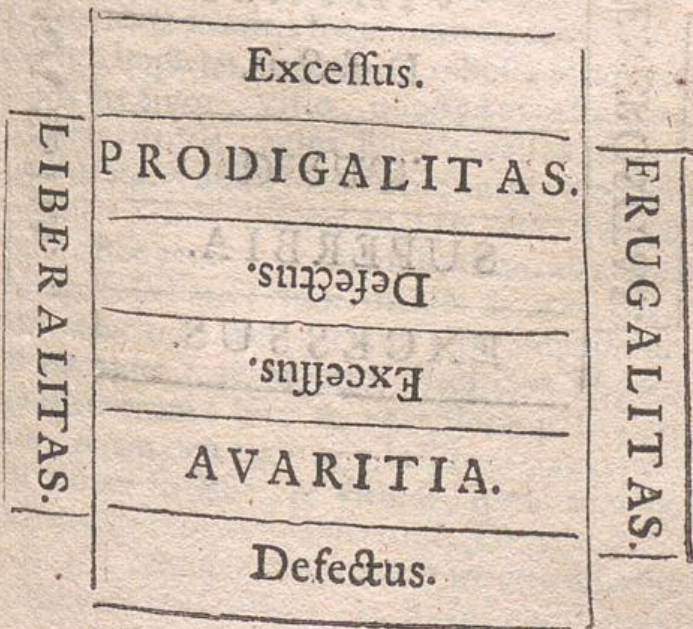
tia omnia, in quibus plus motus esse putabant, quæque quasi majorem celeritatem sonabant , ad excessum referentes. Non igitur vitium in excessu , itemque vitium in defectu absolutè dicuntur , ut eorum fert sententia , sed relate & cum ordine ac respectu ad certum virtutis officium : unde & idem vitium in excessu pariter atque defectu est , comparatione facta ad diversa virtutis officia : ut Avaritia defectus est , si comparetur ad officium liberalitatis , excessus vero si comparetur ad officium frugalitatis : quæ vide in textu.

9 Isto ut vocant stupore.

8 *Particulas illas alienantes esse.*] Particula alienans Logicis dicitur , quæ appolita vocabulo , retorquet illud à propria significatione in alienam & veluti contrariam : ut *falsum* alienat *aurum* , nam falsum aurum jam non est aurum , sed aurichalcum , aut quid simile : *Tales* semper sunt illæ particule *plus* & *minus* , & facillime patet , quando nominibus numerorum adjunguntur , ut *plus quam quatuor* , non est jam *quatuor* , sed ad minimum *quinque* : sic etiam *minus quam quatuor* , non est jam *quatuor* , sed ad summum *tria* ; quodque ita in numeris obtinet , etiam in aliis rebus quibuscunque obtinet : essentiæ enim sunt similes numeris , quibus si quid addas vel demas , naturam mutant , nec id manent , quod esse dicebantur , ut philosophi passim inculcant.

castus est, nequaquam castus est. ⁹ Potest autem idem Vitium diversâ consideratione, & per defectum, & per excessum esse: Sic ubi dandum, & liberalitas exercenda est, prodigalitas ad excessum pertinet (nam prodigus, nimis liberalis est) ubi verò parcendum est sumptui, & frugalitas exercenda, prodigalitas in defectu est (nam prodigus, nimis frugalis, minus quam decet parcus est) contra verò avaritia, quæ liberalitatis defectus est, eadem est frugalitatis & parcimoniæ excessus:

⁹ Potest autem idem vitium diversa consideratione, & per excessum esse.] Apparet in hoc schemate, quod mul-

cessus: sic etiam superbia, generositatis excessus, ac modestiæ defectus est; ignavia

multiplicari potest in indefinitum, capiendo duas virtutes, aut potius duo virtutis officia inter se quodammodo opposita, & eorum singulis defectum ac excessum suum (ut in hoc schemate fit) appingendo: patebit enim semper id vitium, quod unius excessus est, alterius defectum fore, & contra V. G. loco liberalitatis & frugalitatis in uno schemate, itemque loco generositatis & modestiæ in altero, ponatur V. G. Religio

	Excelsus.	
	IGNAVIA.	
	Defectus.	
	Defectus.	
	SUPERBIA.	
	EXCESSUS.	
GENEROSITAS.		MODESTIA.

fere est, esse dicunt: quod vix est, dicunt non esse: Et toleranda forent hæc vitia nominum, si non ea rebus ipsis adspargerent, & ex nominibus æstimare res ipsas assuescerent: Ii verò, qui animum à vulgo ad Philosophiam traduxerunt, facile capiunt, rerum essentias similes esse numeris, qui vel unius unitatis (in numero autem quid unitate minus?) accessione vel detractio, illicò naturam suam mutant, & in alios numeros degenerant: nam si ternario unitas accedit, non

¹² Ex nominibus æstimare res ipsas assuescerent.] Valde obvium & nimis quam frequens cacoëthes: sceleribus quibusdam per adulationem speciosa induuntur nomina: Cædes & rapinæ bellica virtus vocatur: sordes & avaritia frugalitatis nomine veniunt, & ipsissima impietas mascula ac robusta pietas vocari amat, & ita porro. Vitio, quod ad excessum pertinet, ipsius virtutis, cuius illud excessus est, ipsius virtutis adulator affingit nomen, contra vero invidia. (Dux pestes pestilentissimæ in Rep. obrectatio & adulatio, hoc agunt, ut totam Ethicam ab animis hominum expellant: dum virtutis & vitii confusionem inducunt: nam adulator vitii imponit nomina virtutum: obrectator virtutibus imponit nomina vitiorum: hinc fit ut rudiores postea virtutem, quam tam malo nomine inuri audiverunt, velut vitium fugiant, & vitium, quod tam specioso nomine insigniri audiverunt, pro virtute prosequantur: adeoque sublato aut incerto discrimine virtutis ac vitii pessum eat Resp. cuius omnis salus

non ternarius jam, sed quaternarius est; si discedit, non etiam ternarius, sed binarius est. Igitur & ille, qui vel tantillum plus minusve facit, quam Ratio dicit; non facit quod Ratio dicit, sed alias res agit, Deo ac Rationi rebellis est & peccator: Fere obediverat, fateor; sed fere obedire, non est obedire: vix mali aliquid fecerat, fateor; sed tamen mali aliquid fecerat: ¹³ Quid autem refert, quod non

salus à bonis civibus; qui sine delectu virtutis & vitii boni esse non possunt) & malevolentia optimis virtutibus turpissima vitiorum accommodat nomina. Proborum pietas atque religio superstitio vocatur: mascula eorum pietas impietatis inuitur notâ: frugalitas avaritia vocatur, a que adeo omnibus virtutibus nomen vitii, quod ad excessum pertinet, malevolus & detrectator impingit (ex quibus equidem incidenter vides majorem virtutis cum excessu, quam cum defectu suo in apparentiâ & populari iudicio affinitatem) nec statur hic: cum tam dissentanea rebus imposita sunt nomina, sive per adulationem, sive per invidiam, facile postea contingit, ut res id esse, quod nominibus inuitur videantur: itaque in posterum & virtutem fugiunt sub larva vitii iniquissime degentem, & vitium sectantur sub virtutis exuviis iniquissime gloriosum.

¹³ Quid autem refert, quod non longe sit à Ratione.] Nolim hic ut pueret aliquis me omnia peccata æqualia ducere (sicut postea ostendemus virtutes omnes æquales esse Tract. 2.) nam *magis* quidem & *minus* in virtute non obtinet, quæ summum gradum opti-

non longè sit à Ratione? Hoc modò, ab-
iisse ab illa, scelus est: Stat quis in præ-
rupto fastigio; vacillat, pedem inde mo-
vet: quid refert, si pedem non procul
inde moverit? Hoc solum, pedem inde
removisse, horribilis ei lapsio & nex est:
Naufragium in conspectu terrarum, in
ipso portu, etiam naufragium est, non
minus sanè, quam in vasto mari, ubi

-- nihil est nisi pontus & æther.

Hæc si maturè & sæpius apud animum no-
strum revolverimus, studebimus pro vi-
rili parte parvos etiam defectus ac exces-
sus ab actionibus nostris remove: & sic,
quantum mortalibus datum est, justi eri-
mus.

4. 14 Fru-

obtinet, (sicut in recto non obtinet *magis* & *minus*,
eo quod rectissimè esse debeat, quicquid simpliciter
rectum est) sed in peccato, quod à virtutis viâ de-
flectit, *magis* & *minus* agnoscendum est: nam *bonum*
ex integrâ causa, *malum ex singulis defectibus*: (ut
scitè philosophi) possunt ergo defectus esse multi, &
per consequens *magis* *minusque* accumulari: bonum
verò tantum unum integrumque esse potest. Quid
interim sibi velint *magis* & *minus* (nam ad operatio-
nes mentis nostræ, quod vulgus ignorat, spectant hæ
particulæ) dico in metaphysicâ, præsertim eâ parte,
quæ est metaphysica Peripateticorum, ad quæ hic lon-
gum esset abire.

4. ¹⁴ Fructus Justitiæ est Satietas : quia enim Justitia pariter & quod redundat & quod deficit ab actionibus refecat, equalas redigit, ut satis sint, seu *satisfactiones* sint : nam *satis* hoc ipso manet, quo minus pariter ac *nimis* refecta sunt : Solus ergo Justus satisfacere potest ; reliqui omnes, aut minus faciunt, aut nimis. Et populus quidem facile agnoscit vitium in defectu, & eum qui minus quam satis facit, non bene facere, facile intelligit ; sed ¹⁵ non perinde populus vitium videt in excessu. Nam si satisfacere bonum est, plus-

[¹⁴ *Fructus Justitiæ est satiety.*] Satiety, quæ resultat ex puritate & perfectione inter se conjunctis, seu ex refectioe ejus quod nimis, & ejus, quod minus est : illa, inquam, satiety est fructus & præmium essentialè justitiæ, quod ab illâ separari nunquam potest : cum enim ablatum est quod nimis erat, & suffectum quod minus erat atque completum, resultat necessario ipsum *satis* : quo nihil sublimius, nihil magis divinum excogitari potest : nunquam enim melius est, quam cum satis est. Præter hanc essentialè justitiæ satietyatem, datur accidentalè quædam, quæ vernaculè *contentement* vocari solet, estque passio pertinens ad amorem affectionis, inter alias longe suavissima.

[¹⁵ *Non perinde populus vitium videt in excessu.*] Diaboli astutiâ seductus : Diabolus enim semper in excessum impellit, cum sub virtutis nomine venditat, ut hic in textu notatur sub nomine majoris virtutis. De quibus infra Tract. 4.

plusquam satisfacere melius videtur : unde cum suos , & quos sibi utiles fore sperant , in convivium adhibent , positâ jam ultimâ mensâ , rogant cœnam frugalem & nimis parcam , æqui bonique consulant hospites : lautius se accepturos , cum forum melius dederit ; hi autem assentantes respondent , ¹⁶ satis , imò plusquam satis obsonii fuisse. Et quidem ea parte , qua excessus (seu id quod plusquam satis est) continet in se mediocritatem (seu id quod satis est) eâ , inquam , parte excessus non est malus ; sed excessus continet aliquid

F ultra

¹⁶ Satis , imò plusquam satis.] Frequens quidem , sed ridicula populi assensio : re ipsa enim notant eum atque carpunt , cui videntur adblandiri velle : si enim plusquam satis , ergo male , ergo stultè : nam in *plusquam satis* necessario intricatur *frustra* : (ut mox in textu demonstrabitur) frustra autem facere stultè atque ineptè facere est : itaque cui aut liberali his vocibus adulantur , aut ut modesto ut generoso &c. Eum revera fatuum atque ridiculum dicunt : non sunt tamen graviori censurâ perstringendi , qui forte nobis in communi usu vitæ talem aliquam vocem obijciunt , & laudando , nos vel nimis generosos , vel plus quam satis obsonii apposuisse dixerint : non proveniunt enim hæc semper ex malo animo , & adulationis studio : sæpe hæc non aliud significant , quam nos bene generosos & liberales esse , & plus quam illi , quibus hæc nomina per adulationem tribuuntur , qui aliquando non satis generosi , aut liberales sunt ; summa regula accipiendi voces pendet à mente loquentis , ut in Logica nostrâ dicimus.

ultra mediocritatem seu ultra *satis*; hoc autem non potest esse aliud quam *frustra* nam quod ultra *satis* est, necessario *frustra* est (cum *satis*, *satis* esset) Quod verò *frustra* est, agnoscitur ab omnibus malum esse. Sed Defectus item (seu id quod minus est quam *satis*) qua parte continet in se initium aliquod mediocritatis (seu ejus quod *satis* est) ¹⁷ non est malus; sed initium

17 Non est malus.] Potest aliquis cogitare defectum excessu pejorem esse, eo quod in excessu aliquid boni contineatur, scil. mediocritas, seu *satis* (excessus enim est *satis* & *adhuc*) in defectu verò nihil appareat boni: sed re bene perpensâ par est excessus atque defectus *ratio*: in utroque boni aliquid, in utroque aliquid mali est: initium in utroque bonum est, finis vero malus: in defectu enim tenditur ad *satis*: (hoc malum est) in excessu pertenditur ad *satis*: (hoc bonum est) non pertenditur ad *satis*: (hoc malum est) in excessu pertenditur ad *satis*: (hoc bonum est) non statur ibi, sed ultra tenditur: (hoc malum est) sed quia defectus videtur posse consistere sine ullâ ad medium seu *satis* tendentiâ, hinc populo magis notatus fuit defectus quam excessus: hinc enim *defectus* & *vitium* illis synonyma sunt; non item *excessus* & *vitium*. Hoc autem non est ita, neque defectus unquam tantus est, ut non sit in eo aliquid boni, seu tendentia ad medium: sicut enim nihil tam falsum est, in quo non necessario sit aliquid veri, nihilque tam curvum, in quo non sit aliquid recti, sic nihil tam malum est, in quo non sit boni aliquid: quod si omnino boni nihil inesset, nihil esset (nihil inquam in genere naturæ, cum de malo natu-

tium illud non perfici, supplementum abesse, ultimam manum non admoveri operi, hoc malum est.

Argumentum hujus.

S. 3. De Justitia.

Justitia est adæquatio rationis: oritur etiam ex virtute seu amore rationis, ut regulæ & mensuræ actionum nostrarum; mensuram enim & regulam amat nemo, nisi ei adæquet, quid mensurandum aut regulandum est. Hæc Num. 1.

Partes istius adæquationis duæ sunt: *Resecare, quod ultra mensuram superest* (& puritas vocari potest) & *supplere, quod ad plenam mensuram deest.* (Quod perfectio- nis est) Iustitia hisce partibus ceu duabus suis manibus duo reteggit vitia, defectum inquam & excessum: illum puritas seu dextra ejus manus, quæ gladium portat, hunc perfectio ejus seu sinistra manus, quæ staterâ instruitur abarcet & caret. Hæc Num. 2.

F 2

Ad-

naturali sermo, & nihil in genere moris, cum de malo morali sermo est) sed de his infra dabitur forte occasio latius disserendi & elucidandi.

Adminiculum Iustitiæ est serua essentia rerum consideratio, quæ in numero & mensurâ consistit: adeo ut res quæque naturam suam mutet, si vel hilum ei addas aut demas: igitur nec actiones probæ erunt (id est, dictamini rationis consentaneæ) si tantillum in iis plus minusve sit, quam ratio dictet. Hæc Num. 3.

Fructus Iustitiæ essentialis est illa satietas, quæ ex declinatione cum ejus, quod deficit exoritur: accidentalis autem fructus est satietas illa, quæ in passione consistit, quæ contentement vulgo vocatur.

Appendix, quod populus magis agnoscat vitium in defectu, quam in excessu; excessus tamen non minus malum est, ut pote, quod frustra in se habeat, quod ab omnibus malum esse cognoscitur. Hæc Num. 4.

SECTIO II.

Quia de Humilitate pluscula dicenda sunt, visum est nobis Caput hoc bifariam dispartire: Hæc est Virtutum Cardinalium summa; & Virtus cum adhuc in Diligentia, Obedientia, Iustitia versatur, rudis est; Humi-